

Kong Frederik den Tredies og Dronning Sophie Amalies Sarkophager i Roskilde Domkirke.

Notitser af
C. L. Løvenskiold.

Den 4de Mai 1670 nedsattes Kong Frederik den Tredies Liig i en af Hvælvingerne under Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde Domkirke, hvor man for at vinde Plads til den nytilkommende Kiste havde foretaget Omflytning med en Deel af de i disse Hvælvinger tidligere bisatte fyrstelige Liig. Kong Christian den Femte skriver nemlig under 29de April 1670 til Rigsmarskal Kørbitz: «. . . . at Du dend anordning gierer, at woris Elsch. Kiere Hr. Faders, sl. oc høyloflig Ihukommelse, Liig (som den 4de Majj førstkommendis till Roschild vorder henført) der vdj Domkirken worder nedsatt I dend første Huelving paa dend høyere Haand wed woris Elsch. Kiere Hr. Farfaders (Iligemaade sl. oc høyloflig Ihukommelse Begræffuelse) som sl. oc høyloflig Ihukommelse Hertug Ulrich af Bützauer, Item printz Christian, Hertug Magnus oc Hertug Hans deris Liig er staaendis, oc derimod samme fire Liig at hensette udj dend tredie Huelving paa dend venstre Haand ved høyest bemelte woris Hr. Farfaders Begræffuelse, huor sl. Hertug Vlrich, som blef skudt

udj slesien, sampt woris sl. Broders oc Systers, saawell som tuende andre smaa liig, fra Skanderborg ankomne, nu staaendis ere, huor imod bemelte voris sl. Broders oc Søsters Liig vdj dend første Huelving (som høyst bemelt woris sl. Faders Liig hensettis) kand forflyttes.¹⁾

Ved Bisættelsen den 4de Mai 1670 var det formodentlig dog kun den indre Kiste, som indesluttede Kongeliget, thi den egentlige Sarkophag, hvis kunstneriske Udstyrelse man allerede i Februar 1670 havde overdraget til Hofguldsmed Ferdinand Küblich, var endnu ikke bleven færdig fra hans Haand. Fra denne i sin Tid vistnok meget ansete og dygtige Haandværker, der iøvrigt udførte mange betydelige Arbejder for kongelig Regning, foreligger der nemlig i det kongelige Geheimearchiv²⁾ et nøiagtigt specificeret Regnskab over de for hans Vedkommende med Sarkophagens Forfærdigelse forbundne Omkostninger. Man erfarer deraf ikke alene, at Sarkophagen var fuldført henimod Midten af August 1670, hvornæst den, efter at være tagen i Øiesyn af Kong Christian den Femte, bragtes til Roskilde den 17de s. M., men man kan tillige deraf danne sig en meget anskuelig Forestilling om dette Pragtstykkets Udseende og Rigdom. Med det deraf dannede Billede for Øie synes det imidlertid forunderligt og kun lidet stemmende med de anvendte Bekostninger, at dette Mindesmærke var bestemt til at skjules i en snever og skummel Gravhvælving, hvor hverken dets Kostbarhed eller Arbeidets kunstneriske Udførelse kunde komme til sin Ret; thi ikke alene var Kobberet, hvoraf Kisten var forfærdiget, forgyldt med en Bekostning af 600 Rdlr., men denne var tillige

¹⁾ Geheimearchivet: Sjællandske Tegnelser.

²⁾ Afregninger F. 20.

pydet med Figurer, Emblemer og Lister af drevet Sølv til en samlet Vægt af 141 R 18 Lod, nemlig:

3 store Engle paa Laaget	veiende	16 R 16 Lod,
4 do. do., en paa hvert Hjørne af Kisten	—	32 - 22 —
14 mindre do., anbragte paa forskjel-		
lige Steder af Kisten	—	10 - 2 $\frac{1}{2}$ —
4 kongelige Navnechiffre	—	7 - 5 $\frac{1}{2}$ —
Frederik den Tredies Brystbillede, om-		
givet af Armaturer og menneske-		
lige Figurer m. m.	—	17 - 28 —
2 kongelige Vaabenskjolde	—	9 - 8 —
4 kronede Løver som Skjoldholdere .	—	10 - 14 —
1 Kors	} — 17 - 6 —
1 Krusifix		
1 Dødningshoved		
3 Nagler		
Indskriften		
1 stor Krone over Indskriften	—	3 - 8 —
Dødens Sindbillede	—	7 - 11 —
Forskjellige mindre Zirater	—	3 - 30 —
8 forskjellige Lister	—	5 - 27 —

Den der, ledet af de saaledes bevarede Optegnelser om Ferdinand Küblichs Arbeide, vilde søge dette Kunstværk i Roskilde Domkirke, vilde dog føle sig høiligen skuffet og uden Tvivl forlade Kongegravene med den Overbeviisning, at Kong Frederik den Tredies Liig ikke fandtes iblandt disse. Ved at ty til de foreliggende Beskrivelser af Domkirken vilde han imidlertid ikke alene komme til Kundskab om, at Liget af Danmarks første Enevoldskonge ikkedestomindre havde sit Hvilested under Kirkens Hvælvinger, men tillige erfare, at Kongens Liig

allerede i Aaret 1734 indesluttedes af en Sarkophag, der navnlig med Hensyn til de ydre Prydelser ikke havde nogen Lighed med Ferdinand Küblichs kostbare Ornamentering. I det nævnte Aar beskriver nemlig Magister Hans Buch i «Roeskildia subterranea» Sarkophagen saaledes: «Kongens Kiste, som staaer paa 4 Messing Løvefødder, er af Kobber laxeret med heel herlig derpaa sat Messing Zirats, iblandt hvilket er ovenpaa (en?) Engel holdende en Plade gjort som et aflangt Blad med følgende Inscription: Hic jacet per quem stetit etc.»¹⁾

Det fremgaaer altsaa heraf, at Kongens Liig eller vel rettere den indre Kiste, hvori dette i Aaret 1670 nedlagdes, senere er bleven udtaget af den af Küblich saa rigt udstyrede Sarkophag og nedsat i en anden, der saavel i sin Form, som med Hensyn til Prydelsernes Beskaffenhed og Udførelse var meget forskjellig fra hiin. I Realiteten kan det jo vel være ligegyldigt, om den afdøde Konges Liigkiste er prydet med Ornamenten af Sølv eller af Messing, men i historisk Henseende synes det at maatte have Interesse, dersom det kunde oplyses, naar og af hvilken Grund denne Forandring er bleven foretaget.

Til Besvarelse heraf fremstiller der sig da tre Spørgsmaal: 1) hvornaar er denne Omlægning af Liget skeet? 2) hvem har forarbejdet den nye Sarkophag? og 3) hvad er der blevet af den ældre?

Med Hensyn til Besvarelsen af det første Spørgsmaal maa Tanken nærmest fæste sig ved Enkedronning Sophie Amalies Død 1685 og Ligets Bisættelse ved Siden af hendes Ægteherres Kiste, og denne Tanke synes at vinde

¹⁾ Manuscript, hvoraf blandt Andet en Afskrift findes i det antiqvarisk-topographiske Archiv.

yderligere Berettigelse ved den Omstændighed, at begge disse kongelige Personers nuværende Sarkophager nærme sig saameget hinanden i ydre Henseende — og allerede i Aaret 1734 beskrives de saaledes — at de kunne siges at være ligesom af een Støbning. Det ligger da nær i saa Henseende og med Hensyn til, af hvem disse Kister ere forarbeidede, at søge Oplysninger i de fra hiint Tidspunkt opbevarede Regnskabsdocumenter; men de eneste — saavidt vides — hidtil forefundne Optegnelser, der kunne henpege paa Omkostninger ved Forfærdigelsen af Sarkophagerne, ere saa ufuldstændige, at man kun igjennem Gisninger tør sætte dem i Forbindelse med de derhenhørende Arbeider. I Partikulairkassens Regnskaber¹⁾ findes nemlig anført blandt de maanedlige Udgifter, at der under 24de September 1688 blev betalt

til Ferdinand Guldsmeds Enke Resten af hendes Tilgodehavende for Arbeider paa Liigkisterne ²⁾	1482 Rdlr.
til Guldsmed Kohlmann for Arbeide ved Liigkisterne	1206 —
og til Guldsmed Mohr i samme Anledning .	970 —

Seer man imidlertid hen til, at der — med Undtagelse af Prinds Christian Vilhelms Død i Aaret 1673, i Anledning af hvilken der den 19de Februar s. A. udbetaltes

¹⁾ Geheimearchivet: Königl. Rechnung de A^o 1688 bis A^o 1699 Lit. E. Nr. 10.

²⁾ Ferdinand Küblich maa være død omtrent 1686, thi ifølge •Oberzahlmester• Oluf Hansens Regnskabsbøger er der endnu i Aaret 1685 bleven betalt ham forskellige Beløb for præsterede Arbeider, hvorimod det den 22de April 1687 hedder •afgangne Mester Ferdinand Küblich•. (Rentekammerarchivet.)

til Ferdinand Küblich Resten af de ham tilkommende 124 Rdlr. 2 $\frac{1}{2}$ 4 β for Sølvbeslag til Prindsens Liigkiste¹⁾, samt at Christian den Femtes Dronning i Aaret 1682 nedkom med en dødfødt Datter — i Tidsrummet 1670—1688 ikke er indtruffet noget andet Dødsfald i den danske Kongefamilie end Enkedronning Sophie Amalies, da leder jo Udtrykket «Liigkisterne» Opmærksomheden naturligt hen paa de to Pragtstykker, der gjemme Ligene af denne Dronning og hendes tidligere afdøde kongelige Gemal. Og naar dertil kommer, at der i en og samme Mappe i den kgl. Kobberstiksamling opbevares Skizzér²⁾ saavel af de nuværende Sarkophager som af en Liigkiste, paa hvilken Figurerne og Ornamenterne samt Farveanlægningen — der antyder hvide Figurer paa forgyldt Bund — aldeles svare til den detaillerede Opgivelse i Ferdinand Küblichs Regnskab, og det altsaa synes at være hævet over al Tvivl, at der her foreligger ikke alene en Gjengivelse af det af Küblich besørgede Arbeide, men tillige Originaludkastene for en Ombytning af Kisterne, bestyrkes derved den ovenfor fremsatte Anskuelse, at Partikulairkassens Udtryk «Liigkisterne» er en Betegnelse af de omhandlede Monumenter.

Tor denne Slutning ansees for berettiget, da ledes man jo derved, idetmindste tildeels, letforklarligt hen paa Besvarelsen af det andet Spørgsmaal: hvem der har forfærdiget disse tvende Mindesmærker. Ifølge en hidtil uimodsagt Tradition tillægges Arbeidets Udførelse vel en nederlandsk

¹⁾ Skatkammerets Indtægter og Udgifter for 1672—1673. (Rentekammerarchivet.)

²⁾ Det er Inspecteuren ved ovennævnte Samling, Hr. Justitsraad Strunck, som har gjort mig opmærksom paa disse Skizzer, der hidtil ere blevne betragtede som Projecter eller kun foreløbige Udkast.

Kunstner ved Navn Herklas, der skal have forfærdiget Kisterne i det nu nedrevne «Giethuus» paa Kongens Nytorv, men dette lader sig meget godt bringe i Overeensstemmelse med de foranførte Facta, naar disse nemlig forstaaes saaledes, at Herklas leverede Tegningerne og forestod det samlede Arbeide, medens han samtidig dermed lod Ornamenteringen etc. udføre i de tre ovennævnte Guldsmedes Værksteder.¹⁾

Med Hensyn til Besvarelsen af det tredie Spørgsmaal: hvad er der blevet af den ældre med Ferdinand Küblichs Arbejder smykkede Sarkophag, synes derimod alle Kilder eller tilforladelige Vink at mangle. Men den Omstændighed, at de foreliggende Regnskaber tie om det største Beløb af Omkostningerne ved Kongeparrets Sarkophager — thi det kan vistnok betragtes som givet, at større Beløb, end de til de tre Guldsmede udbetalte, ere medgaaede til Forfærdigelsen af disse Pragtstykker i deres Heelhed — lader dog i Forbindelse med det ældre Arbeides sporløse Forsvinden²⁾ formode, at man — mirabile dictu — ikke har taget i Betænkning at benytte dettes Metalværdi til

¹⁾ En i Particulairkassens Regnskaber (Geheimearchivet: Königl. Rechnung de A^o 1686 bis A^o 1688 Lit. E. Nr. 9) under 4de Februar 1687 indført Udgiftspost, ifølge hvilken Hofsnedker Hans Balcke har modtaget Betaling for «Modeller af Ligkister, efter regenschab, som generall Bygmester attesterer», synes derimod, forsaavidt de af Balcke forfærdigede Modeller tør sættes i Forbindelse med Kongens og Dronningens Kister, at pege hen paa, at Lambert v. Haven, som paa den Tid var kgl. Generalbygmester, og hvem Tilsynet med «Kgl. Majestæts Modelkammer», overdroges den 17de Januar 1673, har været Lederen af disse Arbeider.

²⁾ Endog den Kobberkiste, hvori Kong Frederik den Tredies Liig nu hviler, er i sin Form afvigende fra den ældre, hvis Sider, Laag og Endestykker vare plane, medens de paa den nuværende ere buede.

dermed at bidrage til Dækningen af Omkostningerne ved de nye Sarkophager.

Til Slutning skal jeg endnu kun bemærke, at jeg ingenlunde anseer de fremsatte Spørgsmaal som ubetinget eller fyldestgørende besvarede i det Foranferte. Jeg har kun villet bringe Sagen frem og henstiller iøvrigt til villige Forskere at yde mulige Bidrag til dens grundigere Oplysning og deraf følgende bedre Forklaring.
